

NIEUWSBRIEF

Werkgroep Avifauna Drenthe

VAN DE VOORZITTER

Het voorjaar hangt in de lucht. Dat is duidelijk te merken als je buiten bent. Overal is er bedrijvigheid onder de vogels. De hofmakerij is begonnen, de territoria worden vastgesteld en de gevechten om de goede nestlocaties zijn duidelijk merkbaar. Bovenal klinkt overal de vogelzang weer als muziek in de oren.

De eerste zomergasten dienen zich al aan of zullen dat binnenkort gauw doen. Dat betekent voor velen dat het veldwerk weer intensiever gaat worden. Benieuwd zijn ook wij naar de verrassingen en onverwachte momenten die zullen gaan komen.

Politiek gezien is 2011 voor de natuurliefhebbers en in het bijzonder de vogelaars een spannend jaar. Het opschorten en zelfs annuleren van plannen is niet alleen in het geding, ook het beheer van bestaande gebieden en terreinen staat onder druk. Wat wordt er besloten m.b.t. de bezuinigingen en welke gevolgen zal dit hebben voor onze provincie? We kunnen dat op dit moment nog niet overzien, maar besluiten in de lijn van de kabinetsvoorstellen zullen op korte, maar vooral op langere termijn grote gevolgen kunnen hebben. Acties om de politiek de beïnvloeden in de keuzes die gemaakt worden, kunnen we alleen maar ondersteunen.

Ondertussen is het gelukkig genieten in het veld. Niet alleen als het gaat om het naderende voorjaar en de terugkeer van onze zomergasten, maar ook van de nog aanwezige wintergasten.

Ganzen en zwanen en hier en daar een Klapekster. Dan is het met het lekkere voorjaarszonnetje geen grote opgave om het veld in te gaan. We wensen jullie allemaal veel vogelplezier en een geweldig inventarisatie-seizoen.

Sjoerd Boonstra
Voorzitter WAD

Jaargang 23 (nr. 1): maart 2011

INHOUD

Scharrelaar	3
Scholeksteronderzoek in Assen e.o.....	4
De ekster in Assen: stand van zaken.....	6
Midwinter(watervogel)telling 2011: de eerste resultaten.....	8
Pestvogels bij Meppen: Luidruchtig verjaagd door Grote Lijster.	9

Colofon

De WAD-Nieuwsbrief is een uitgave van de Stichting Werkgroep Avifauna Drenthe en wordt gratis toegezonden aan alle donateurs van de WAD en aan alle medewerkers van projecten van de WAD en SOVON in Drenthe.

Voor toezending buiten de hierboven vermelde doelgroep kan een verzoek worden gedaan aan het bestuur van de WAD:

Postbus 431, 9400 AK te Assen.

De Nieuwsbrief dient tevens als informatiebulletin voor de districtscoördinator en vertegenwoordigers van de ledenraad van SOVON voor Drenthe. De Stichting WAD fungeert als districtsraad voor de vereniging SOVON. De Nieuwsbrief verschijnt vier keer per jaar.

REDCACTIE EN VORMGEVING

Sjoerd Boonstra
Grasbeemd 19
9403 MH Assen
info@avifaunadrenthe.nl

WAD OP HET INTERNET

Op www.avifaunadrenthe.nl kunt u de website van de Werkgroep Avifauna Drenthe vinden. Daar kunt u deze, maar ook alle voorgaande Nieuwsbrieven lezen en eventueel downloaden in PDF-formaat.

INSTUREN KOPIJ

Kopij voor de Nieuwsbrief kan opgestuurd worden naar het redactieadres. Ook is het mogelijk om via de website kopij naar het algemene mailadres van de WAD te sturen:

info@avifaunadrenthe.nl.

Onze voorkeur gaat uit naar aanlevering in digitale vorm, liefst via e-mail in Word- of tekstbestand. Grafieken en/of tekeningen bij voorkeur in JPEG- of GIF-formaat en liever niet in BMP. Afbeeldingen kunnen ook in het document worden verwerkt.

AGENDA

12 mrt.	Ganzen- en zwanentelling
24 mrt.	WAD-bestuursvergadering
16 apr.	Weidevogelkijkweek
19 mei	WAD-bestuursvergadering
16 juni	Stadsvogelconferentie
7 juli i	WAD-bestuursvergadering

Ook iets te melden voor de agenda? Een lezing over vogels of een andere activiteit? Dit kunt u doorgeven op het redactieadres!

Deze nieuwsbrief is mede mogelijk gemaakt door de Provincie Drenthe en SOVON.

SCHARRELAAR

A whiter shade of pale

“Bleker kiest partij voor de boeren” stond onlangs, nog vóór de Statenverkiezingen, met een grote kop op de voorpagina van het Dagblad van het Noorden. Dat is natuurlijk op zich zelf geen nieuws want het CDA is altijd al een boerenpartij geweest. Opmerkelijk is echter dat juist deze staatssecretaris boeren meer ruimte wil geven ten koste van natuurgebieden. Want was het niet dezelfde Bleker die jaren geleden met € 175.000 aan subsidie landbouwgrond rond zijn boerderij omvormde tot natuur? Blijkbaar is natuur rond zijn eigen huis wel mooi als de gemeenschap er veel geld aan bijdraagt, maar moet echte natuur worden beperkt.

Bleker wil een aantal van de Natura 2000 gebieden schrappen of samenvoegen en dat zal wel weer onder druk van de gedoogpartner zijn. Ook door het feit dat de stemmen van de boeren naar de VVD in plaats van naar het CDA dreigen te gaan, zal hij tot zijn plan zijn gekomen. Nou heb ik op zich niets tegen boeren persoonlijk, maar het is wel een feit dat de natuurwaarden in landbouwgebieden de laatste decennia hard achteruit zijn gegaan. Ondanks mozaïekbeheer, akkerrandenbeheer en wat al niet meer is bedacht om de weidevogelstand op peil te houden, hebben de maatregelen voor behoud van Grutto, Tureluur en Watersnip de achteruitgang niet tot staan weten te brengen. En dat zijn dan wel maatregelen geweest die de gemiddelde boer alleen wilde uitvoeren als de overheid daarvoor extra ging betalen.

Onlangs las ik nog het cijfer van € 700 per persoon dat elke Nederlander aan de boeren subsidieert. Zevenhonderd euro! Per persoon! Per jaar! Inclusief peuters, kleuters en demente bejaarden! In mijn studententijd placht ik dat altijd om te rekenen tot het aantal bieren dat ik daarvoor kon kopen. Nou, daar kun je als bovenmodaal verdienende die dus extra bijdraagt alcoholist van worden.

En hier bovenop wil Bleker dus nog meer voordelen voor de boeren ten koste van de natuur. Tja...nu de natuur valt onder het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie met een CDA- minister en – staatssecretaris aan het hoofd, kun je ook moeilijk anders verwachten. De Europese

regels ten aanzien van de Natura 2000 gebieden zijn redelijk streng en daarom zullen de plannen van Bleker niet onverkort doorgang kunnen vinden. We mogen ons dan ook gelukkig prijzen dat Europa wél een natuurbeleid heeft. Daar steekt het beleid van deze staats-secretaris behoorlijk bleek bij af.

Scharrelaar

SCHOLEKSTERONDERZOEK ASSEN EN OMSTREKEN

Om op landelijke schaal een indruk te krijgen van de omvang en oorzaken van de achteruitgang en het broedsucces op regioniveau, riep SOVON Vogelonderzoek 2008 uit tot het jaar van de Scholekster.

De aandacht voor broedsucces in agrarisch en stedelijk gebied vormde aanleiding om in het voorjaar van 2008 de oostelijke stadsrand van Assen en het aangrenzend agrarisch gebied nader onder de loep te nemen.

Scholekster (foto: Eelke Schoppers)

In 2009 en 2010 is het onderzoek gecontinueerd, zij het in het agrarisch gebied in afgeslankt vorm. Hoofddoel is het jaarlijks monitoren van veranderingen in aantallen en verspreiding en het bepalen van het broedsucces in eifase- en jongenfase. Vanaf 2009 is het onderzoek uitgebreid met een kleurringonderzoek. Met dit kleurringonderzoek wordt meer inzicht verkregen in de overleving van jonge en volwassen vogels, het individueel succes van vogels en de dispersie. Het huidige onderzoeksgebied wordt gevormd door de oost- en noordzijde van Assen en het

agrarisch cultuurlandschap rond de dorpen Deurze, Anreep en Laaghalen.

Werkwijze

Territoria

Het mooie aan Scholeksters is dat ze als territoriumhouder zeer honkvast zijn, zeer opvallend zijn en in niet al te hoge dichtheid voorkomen. Hierdoor zijn paren vaak afzonderlijk goed te onderscheiden. Om het verloop van de vestiging goed te volgen wordt vanaf midden maart tot begin mei vrijwel het gehele onderzoek gebied wekelijks tot tweewekelijks bezocht. Aan de hand van zichtwaarnemingen van broedende vogels op de grond en voedselvluchten naar daken, zijn veel nestplaatsen met zekerheid vast te stellen. Daarnaast is er een deel van de vogels die meer territorium houdend is, zonder (met zekerheid) tot broeden te komen.

Broedsucces

Ten behoeve van de bepaling van het broedsucces in het agrarisch gebied wordt gebruik gemaakt van legselgegevens die hoofdzakelijk afkomstig zijn uit gebiedsdelen met weidevogelbescherming. Omdat niet alle nesten gevonden worden en dat ten aanzien van op daken broedende vogels een hachelijke zaak is, worden extra bezoeken gebracht aan de diverse deelgebieden om paren met jongen op te sporen. Scholeksters met jongen houden zich meestal binnen het broedterritorium blijven totdat de jongen vliegvlug zijn.

Scholekster met kleurringen (foto: Bert Dijkstra)

Het uiteindelijke aantal paren met jongen geeft een goede indicatie van het aantal succesvolle paren. In agrarische delen worden de aanwezige vastgestelde territoria vanaf midden mei meerdere malen bezocht, voor zover deze nog bezet zijn. Territoria met jongen worden met tussenpozen van 1 tot 1,5 week in een later stadium weer bezocht. Over

het algemeen reageren oudervogels van de Scholeksters in het agrarische buitengebied vrij heftig op in het veld aanwezige mensen en predatoren. Met deze aanpak is een nauwkeurig beeld te krijgen van het bruto-territoriaal succes.

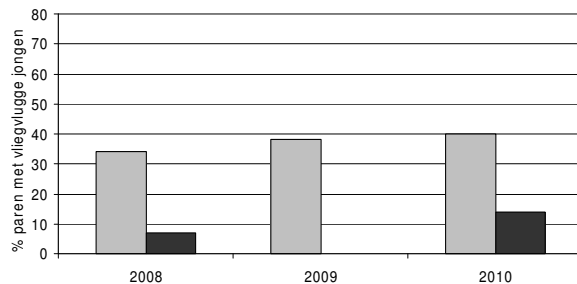
Ringen van jonge Scholekster (foto: Bert Dijkstra)

Het gedrag en de trefkans van Scholeksters met jongen is een ander verhaal en vergt een andere aanpak. Alarmeren doen oudervogels nauwelijks bij aanwezigheid van mensen, bovendien blijven de jongen vaak 2 tot 3 weken op daken zitten. Eenmaal op de grond kunnen ze zich aan het zicht onttrekken door zich onder struikjes, auto's en andere denkbare objecten te verstoppen. Vanaf midden mei tot begin juli worden de urbane deelgebieden minimaal eenmaal per week doorzocht, per fiets of per auto. Hierbij wordt vooral gelet op de aanwezigheid van voedselzoekende scholeksters die na vangst van een prooi vaak snel naar de verblijfplaats van de jongen vliegen. Zodoende is het vrij eenvoudig om uiteindelijk het aantal succesvolle dakbroeders vast te stellen, inclusief de exacte broedplaats. Succesvolle territoria worden net zolang gevolgd totdat de jongen vliegvlug worden of vroegtijdig verdwijnen (sterfte).

Resultaten

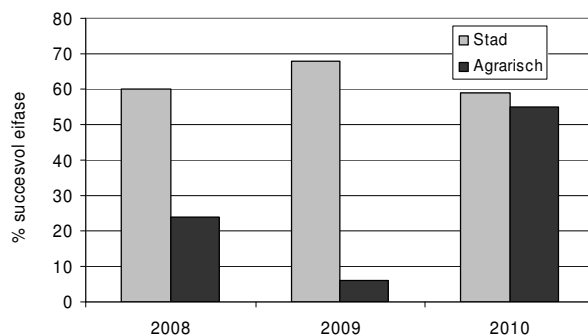
Het is nog wat te vroeg om conclusies te trekken m.b.t. aantalontwikkeling na drie jaar onderzoek. Scholeksters worden erg oud en zijn zeer honkvast, ontwikkeling gaan daarom vaak geleidelijk. De stand in de stad bedroeg in 2008 35 paren, tegen 43 en 42 paren in respectievelijk 2009 en 2010. Ten aanzien van het broedsucces blijken de situaties in stad en agrarisch gebied structureel te verschillen, waarbij het broedsucces in de stad veel hoger uitpakt. Het succes in de eifase ligt hoger in de stad (figuur 1). Hier verliest uiteindelijk een

deel van de ouderparen hun jongen, in het agrarisch gebied zijn die verliezen ook hoger.

Figuur 1 Percentage succesvolle scholeksterparen in de eifase in 2008-2010 (Stad $n=42$ (2010), $n=43$ (2009), $n=35$ (2008); agrarisch gebied $n=14$ (2010), $n=15$ (2009), $n=37$ (2008)).

Per saldo produceert 30 tot 40% van de stadse Scholeksters vliegvlugge jongen (figuur 2). In het agrarisch gebied gaat dat om waarden tussen 0 en 12%.

Figuur 2 Percentage scholeksterparen met vliegvlugge jongen in 2008-2010 (Stad $n=42$ (2010), $n=43$ (2009), $n=35$ (2008); agrarisch gebied $n=14$ (2010), $n=15$ (2009), $n=37$ (2008)).

Mogelijk is er sprake van een kleine groei. In het agrarisch gebied bij Anreep/Deurze lijkt de stand stabiel, de gebieden Loon/Baloo Messchenveld werden alleen in 2008 onderzocht. Predatie van legsels is in het agrarisch gebied een belangrijke factor, in hoeverre dat ook speelt in de jongenfase is niet geheel duidelijk.

Kleuringonderzoek

Na het jaar van de scholekster is door SOVON Vogelonderzoek het initiatief genomen om populatiestudies op de starten, enigszins vergelijkbaar met de langjarige onderzoeken op Texel en Schiermonnikoog. Assen maakt sinds 2009 deel uit van een select aantal studie-gebieden van binnenlandse populaties. In deze onderzoeksvariant worden in een vast omschreven gebied alle Scholeksterparen opgespoord en voorzien van kleuringen. Van

alle geringde dieren wordt jaarlijks vastgesteld of ze nog in leven zijn, of ze een territorium hebben en met wie ze gepaard zijn. Ook wordt het broedsucces van alle paren bepaald en als het even kan worden alle bijna vliegvlugge jongen gevangen en individueel gekleurd. Er is een goede kans dat een deel van die jonge dieren zich in latere jaren in het onderzoeksgebied zal vestigen. Alleen deze variant levert gegevens op over het jaarlijkse broedsucces, en informatie over waar de vogels die in een bepaald gebied broeden naar toe gaan om te overwinteren. Daarnaast wordt op individueel niveau inzicht verkregen in verplaatsingen in het broedgebied. Zo hopen we te weten komen of vogels die in de stad geboren zich uiteindelijk ook kunnen vestigen in het agrarisch gebied en andersom. Gaan vogels die op de grond broeden op daken broeden als hun territorium bebouwd wordt. Tot slot wordt inzicht verkregen in het gebruik van foerageergebieden van volwassen en juveniele vogels tijdens het broedseizoen. Tot op heden hebben we 24 volwassen en bijna vliegvlugge jongen kunnen voorzien van kleuringen.

Doorgeven van waarnemingen

Langs deze weg roepen we vogelaars in en rond assen de komende jaren goed te letten op gekleurde scholeksters. De omgeving van Laaghalen, Deurze, Anreep, Loon, van Boeijenoord en de verschillende bedrijventuinen zijn hierbij zeer kansrijke gebieden. Iedere waarneming is welkom. Noteer locatie, datum en de posities van de kleuringen om de poten, inclusief kleur en codering. Waarnemingen kunt u doorgeven aan onderstaande adressen.

Rinus Dillerop en Bert Dijkstra

Rinus Dillerop
 Hoofdweg 80
 9626 AH Schildwolde
 06-51146838
Info@dilleropnatuuradvies.nl

Bert Dijkstra
 Burg. Jollesstraat 11
 9401 LD Assen
 0592-310214
e_dykstra@hetnet.nl

DE EKSTER IN ASSEN STAND VAN ZAKEN

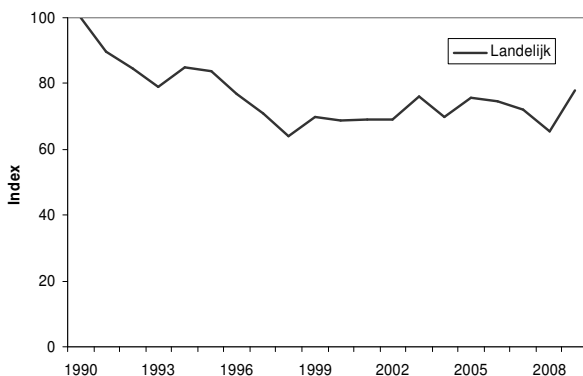
In 1999 is in Assen een integrale ekstertelling van start gegaan. Doel van deze telling is om jaarlijks een zo compleet mogelijk beeld van de in Assen broedende eksters te krijgen. Aanleiding was min of meer de berichtgeving over de sterke landelijke afname. Dit beeld sloot niet helemaal aan bij het beeld wat er op dat moment binnen de stad heerste, dus tellen maar. Inmiddels is er een behoorlijk dataset van de ekster als broedvogel opgebouwd. In dit artikelje een korte beschrijving van de ontwikkelingen tot dusverre.

Jonge Eksters (foto: Eelke Schoppers)

Ontwikkelingen

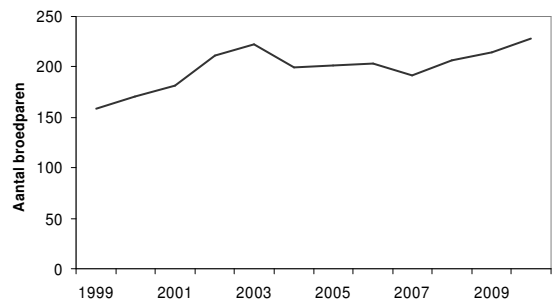
Lange tijd is het aantal eksters in Nederland gedaald. Tussen 1990 en 2000 nam het aantal met ca 30 % af (figuur 1).

Figuur 1. Landelijke trend van de ekster als broedvogel 1990-2009 (Bron: SOVON Vogelonderzoek).

Nadien schommelde het aantal, met een piekje in 2009. De vergelijking tussen het landelijke beeld en dat van Assen leert dat vanaf 1999 de ontwikkelingen afwijkende

patronen kennen. Tussen 1999 en 2010 steeg het aantal eksters van 160 naar 228.

Figuur 2. Aantal broedparen van de ekster in Assen periode 1999-2010

Het gaat de ekster in de stad dus duidelijk voor de wind. Lokaal kunnen de aantallen wel schommelen of afnemen (zie ook dichtheden), in nieuwe stadsdelen kan de groei soms stormachtig verlopen. De einde van de groei lijkt niet inzicht, te meer omdat recent grote nieuwe delen rondom de stad zijn ingericht als woonwijk of bedrijvenpark.

Dichtheden

Landelijk variëren de broeddichtheden in agrarisch gebied gewoonlijk van 0,05-2,5 paren per 100 ha en in stedelijke omgeving van 4-12 per 100 ha, maar lopen een enkele keer op tot 20 per 100 ha of nog meer (SOVON Vogelonderzoek 2002). Met dichtheden variërend tussen 5,2 en 10,5 per 100 ha loopt de Drentse hoofdstad mooi in de pas met het landelijke beeld. Op wijkniveau kunnen de dichtheden aanzienlijk verschillen.

Tabel 1 geeft een overzicht van wijken die qua structuur (bebouwing, openheid e.d.) als homogeen zijn te beschouwen. De laagste dichtheid is te vinden in de gloednieuwe wijk Kloosterveen. Eksters konden hier tot voor kort alleen broeden in bomen die waren blijven staan tijdens de inrichting. De hoeveelheid geschikte nestelplaatsen is hier nu nog een limiterende factor. Vanaf 2009 lijken de eerste aangeplante bomen en struiken voldoende hoog te zijn om in te nestelen. Een snel olopende dichtheid ligt hier de komende jaren in het verschiet. De wijk Marsdijk laat mooi zien waar dat toe kan leiden. In 1999 ontbraken in grote delen van die wijk nog voldoende nestbomen en bedroeg de dichtheid 5,8 per 100 ha.

Binnen 8 jaar steeg de dichtheid met een factor 3 tot meer dan 16 per 100 ha! In de meer open stadsdelen zoals de omgeving van

het kazerneterrein, het bedrijvenpark Assen oost/Marsdijk en het van Boeijenoordterrein liggen de dichtdeden aanzienlijk lager. Ook in de oude stadskern van Assen is de ekster aanmerkelijk schaarser. Peelo, Pittelo, Noorderpark, De Lariks en Baggelhuizen bereiken de hoogste dichtheden.

Wijk	Oppvl. (ha)	paar/100 ha		trend
		min	max	
Assen Oost	225	7,1	15,1	stabiel
Assen Zuid	74	5,4	17,1	toename
Baggelhuizen	141	9,2	20,5	stabiel
Bedrijventerrein	248	2,8	8,9	afname
De Lariks	218	9,2	14,3	stabiel
De Smelt	79	0,0	7,6	stabiel
Kazerne	90	0,0	4,4	stabiel
Kloosterveen	293	0,0	2,0	toename
Marsdijk	259	5,8	16,6	toename
Noorderpark	120	9,2	15,0	stabiel
Assen oud	76	0,0	5,2	stabiel
Peelo	136	14,0	21,4	stabiel
Pittelo	117	12,8	19,7	stabiel
Van Boeijenoord	197	1,5	7,6	toename
Totaal	2273	5,2	10,5	toename

Tabel 1. Aantallen Eksterparen per wijk

De dichtheden zijn hier al jaren vrij stabiel, de populaties lijken hier aan het plafond te zitten.

Rondom de stad

Vandaag de dag liggen de dichtheden in steden aanzienlijk hoger dan in agrarisch gebied. Hiervoor zijn diverse theorieën zoals de negatieve invloeden van predatoren aldaar (Havik en Zwarte kraai) en verminderd voedselaanbod (zware bemesting van graslanden). Ook rondom Assen zijn eksters schaars. In 1999 en 2010 is de omgeving van Assen integraal geteld.

Een vergelijking van beide jaren leert dat de ekster mogelijk bezig is met het heroveren van het agrarisch gebied. Vermoedelijk loopt een deel van de populatie van de stad over naar de directe omgeving daarvan, er zijn echter recent ook nieuwvestigingen van eksters in dorpen die enkele kilometers van de stad zijn gelegen. Een goede aanleiding om het buitengebied rondom de stad goed te blijven tellen.

BOOMSOORT	N	%
Eik	587	45,6
Loofboom spec	240	18,7
Fijnspar	112	8,7
Berk	89	6,9
Conifeer	70	5,4
Grove den	35	2,7
Els	31	2,4
Wilg	24	1,9
Meidoorn	22	1,7
Populier	13	1,0
Spar spec	11	0,9
Linde	10	0,8
Plataan	7	0,5
Krent	5	0,4
Blauwspaar	4	0,3
Lariks	4	0,3
Es	3	0,2
Haagbeuk	3	0,2
Kronkelwilg	3	0,2
Beuk	2	0,2
Fruitboom	2	0,2
Hulst	2	0,2
Douglas	1	0,1
Hazelaar	1	0,1
Hoogwerker	1	0,1
Naaldboom	1	0,1
Ratelpopulier	1	0,1
Robinia	1	0,1
Sleedoorn	1	0,1
Totaal boomsoort bekend	1286	

Tabel 2. Nestlocaties Ekster in boomsoorten

Uitwerkingen

Komend jaar zal worden benut om de verzamelde gegevens nader te analyseren. Hierbij zal vooral gekeken worden naar zaken als onderlinge nestafstanden, relaties met omgevingsfactoren als aanwezigheid van bos, grasvelden, bebouwd oppervlak en de effecten van de aanwezigheid van zwarte kraaien op de verspreiding.

Mee doen?

Met name de ontwikkelingen in de dorpen rondom Assen zullen de komende jaren boeiend zijn om te volgen. Het zou mooi zijn indien de komende jaren structureel geleid worden (bv in combinatie met zwarte kraaien). Aan de Oostzijde van Assen gaan gedachten hierbij grofweg uit naar het gebied tussen Ubbona-Taarlo-Anderen-Grolloo-Hooghalen.

Aan de westzijde naar het gebied Zeijerveld-Huis ter Heide- Boven Smilde-Laaghalen. Verder zou het fijn zijn wanneer meer grote kernen in Drenthe in beeld zouden worden gebracht zoals Meppel, Hoogeveen, Emmen, Beilen, Roden e.d. Belangstellenden kunnen zich bij me melden (contactadres zie onder).

Foto 1. Ekster houdt feestmaal van paardenmest, een goede vorm van bemesting (Schieven 31 mei 2007, Bert Dijkstra).

Met dank aan

Vanaf 1999 hebben diverse tellers de eksters in kaart gebracht: Bert Aalders, Marijke Aalders, Ate Dijkstra, Bert Dijkstra, Hans Hasper, Reinier Heijs, Peter Klomp/KNNV Assen, Willem van Manen, Hans Olk, Roelof Spielman en Paul Verra.

Literatuur

SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvoegsl 1998-2002. Nederlandse Avifauna 5. Nationaal Historisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Bert Dijkstra

MIDWINTER(WATERVOGEL)TELLING 2011 EERSTE RESULTATEN

In het weekend van 15 en 16 januari 2011 zijn er weer veel mensen aan het tellen geweest voor de midwinter(watervogel)telling. Na een periode met sneeuw en ijs in december en begin januari was het rond 15 januari volop dooi en lag er geen sneeuw en was het

meeste ijs verdwenen. Op het moment van schrijven van dit verhaal (23 februari) zijn van 251 telgebieden de gegevens binnen.

Talrijkste soort was de wilde eend met 18.313 vogels. Een normaal aantal voor een telling zonder of met weinig ijsbedekking. Ook veel andere soorten laten het patroon zien dat normaal is voor een situatie met vele open water. Uitzondering is de ijsvogel, na een aantal goede jaren is er geen enkel exemplaar geteld in 2011. De wat koudere winters met ijs de afgelopen jaren hebben de soort geen goed gedaan.

1995	1 exemplaren
1996	1 exemplaren
1997	0 exemplaren
1998	0 exemplaren
1999	0 exemplaren
2000	3 exemplaren
2001	3 exemplaren
2002	4 exemplaren
2003	1 exemplaren
2004	3 exemplaren
2005	1 exemplaren
2006	10 exemplaren
2007	8 exemplaren
2008	11 exemplaren
2009	7 exemplaren
2010	5 exemplaren
2011	0 exemplaren

Tabel: Aantal getelde ijsvogels tijdens de midwintertelling in periode 1995-2011

De onderstaande mensen worden alvast bedankt voor het tellen en inzenden van de gegevens:

M. van de Aart, P. Arends, P. Baas, A. Bartelds, B. Bernardus, P. Boelhouwer,

C. Bouwer, D. Bresser, E. van Bruggen, D. Bruin Slot, G. Bril, R. Blaauw, K. Bouma, T. Bode, N. Bode-de Vries, H. Cleveringa, M. Cuperus, A.J. van Dijk, R. Drewes, J. van Ginkel, J. Grotenhuis, L. de Groote, P. Gelderloos, D. Haanstra, R. Heida, C. Heideveld, B. Hoentjen, F. ten Hoor, R. Hoogenhout, H.J. Huiskes, D. Jensma, G. Klunder, J. Kleine, T. Knegt, J. Kramer, W. Laning, J. Lok, M. Lumkes, B. Mekkes, H. Mekkes, F. Mager, J. Mager, G. Meijers, A.H. van der Meulen, G. Mulder, H. Moorlag, F. van Noord, R. Penninx, B. Pijper, J. Philbert, H en J. Remmerswaal, D. Rijkers, T. Rijkers-Wagenaar, G. Spoek, H. Steendam, H. Sloots, H. van Schuppen, I. Sterken, J. Santing, W. Spoelder, P. Swierstra, G.A.Taatgen, J.

Troost, P. Troost, M.E. van der Veen, P. Verra, B. Versluys, G. Versluys, M. Versluys, R. Versluys, A. van de Vijver, W. de Vries, Y. de Vries, K. van Zegeren.

Graag ontvang ik op zo kort mogelijke termijn ook de gegevens van de mensen die wel geteld hebben maar dit nog niet ingezonden hebben. Dan kan ik de resterende gegevens verwerken en invoeren in de database van SOVON zodat de gegevens ook op landelijke schaal gebruikt kunnen worden.

René Oosterhuis

Coördinator Midwinterwatervogeltelling
Nijenoertweg 131
9351 HR Leek
0594-510102
reneoosterhuis@hetnet.nl

wilde eend	18313
toendra rietgans	13210
stormmeeuw	5068
smient	2776
kolgans	2539
zilvermeeuw	1288
grauwe gans	1151
kokmeeuw	1079
kievit	1032
kuifeend	777
meerkoet	753
canadese gans	616
wintertaling	566
wilde zwaan	443
knobbelzwaan	392
nijlgans	357
brandgans	297
boeren-/soepgans	288
tamme-/soepeend	227
tafeleend	159
tafeleend	159
aalscholver	148
ooievaar	146
blauwe reiger	81
gr.zaagbek	70
krakeend	68
kleine zwaan	67
grote zilverreiger	60
brilduiker	35
fuut	26

pijlstaart	21
blauwe kiekendief	17
nonnetje	15
dodaars	10
bergeend	5
grote mantelmeeuw	4
ruigpootbuizerd	3
witgatje	3
dwerggans	2
slobeend	2
wulp	2
grote gele kwikstaart	2
kl.rietgans	1
smelleken	1
houtsnip	1

Voorlopige resultaten midwintertelling 2011

PESTVOGELS BIJ MEPPEN LUIDRUCHTIG VERJAAGD DOOR GROTE LIJSTER

Op het noordelijk halfrond is het een van de weinige vogels die bijna geen contact met mensen heeft. Daarom zijn Pestvogels zo dicht te naderen, zelfs tot twee meter. Ieder jaar komen er wel enkele op doortrek in ons land. Maar hij staat bekend als invasievogel. Deze winter is er een invasie van Pestvogels. Dat begon in november en duurt tot op heden voort. Ze komen in groepsverband, uit het hoge noorden verdreven door langdurige sneeuwval en strenge vorst. Meestal bestaat een groep uit niet meer dan tien vogels. De vogels zoeken naar besdragende struiken, met voorkeur voor Gelderse roos. Acrobatisch hangen ze samen aan de takken en plukken met een korte ruk de bessen. En samen vliegen ze in een boom terug om zich te poetsen of er een dutje te doen. Dagenlang blijven ze bij de voedselbron rondhangen. Totdat een veel sterkere concurrent hun bessenstruik heeft ontdekt. Bij toeval zag ik dat in een eikensingel bij Meppen.

Het ging helemaal niet om Pestvogels. IVN-er Roel Smid tipte me over een Zeearend die hij had gezien boven de grote plas van de Mepper Hooilanden ten noordwesten van Meppen. Wellicht was de grote roofvogel er nog. Vanwege de spanwijdte van bijna twee meter wordt hij de 'vliegende deur' genoemd.

Mocht hij er nog zijn, dan was verwarring met welke grote roofvogel dan ook uitgesloten. Te snel stapte ik naast de grote plas uit de auto, zonder eerst goed te hebben rondgekeken. De enorme vogel vloog op uit het opgaande bosje aan de westkant van de plas. Hij zeilde op boomhoogte over het water.

Zeearend boven de Mepper Hoilanden (foto: Hero Moorlag).

De Wilde Zwanen, ongeveer honderd, begonnen luidkeels te trompetteren. Een prachtig geluid, weerkaatst door het water, maar je hoorde er nu een lichte paniek in. Grote paniek ontstond onder Smienten. Een wolk van driehonderd vloog bij het zien van de Zeearend op van het water, zwenkte naar het noorden en streek neer op de plas bij Boswachterij Gees. Ik had de arend gezien, mijn dag was alweer goed. Maar het einde van de show was nog niet in zicht. De grote roofvogel keerde en kwam naar het bosje terug. Zeilde nog een keer weg en keerde opnieuw terug. Waarschijnlijk lag er ergens prooi en wilde hij dat niet zomaar prijsgeven. Nu kon ik, ook zonder kijker, zien dat het niet een volwassen vogel (adult) betrof, maar ook geen juveniel (jong van 2010).

Arenden bouwen in drie jaar een verenkleed van een volwassen vogel op. Kenmerkend wordt dan de geheel witte wigvormige staart. De zeearend die bij Meppen vloog, was een subadult. Vermoedelijk kwam deze vogel uit de broedgebieden in Noord-Duitsland of misschien uit de Oostvaardersplassen, waar sinds enkele jaren een zeearend broedt. Zeearenden vangen vis, maar in de winter ook eenden. In de Oostvaardersplassen eten ze vooral aas. Zwervende zeearenden zie je wel eens aan de Groningse kust. Bij Meppen was het een volslagen verrassing.

Pestvogels op ijs

Om tien uur gaf de display in de auto nog min vijf aan. Te koud om langer in de noordoosten wind naar de Zeearend en de Wilde Zwanen te kijken. Met de kachel op de hoogste stand reed ik langzaam over de Koemarsendijk terug. Langzaam, want je ziet hier vaak een Buizerd, misschien een Ruigpootbuizerd, een Blauwe Kiekendief, een Rode Wouw en Kramsvogels. Bijna aan het einde gekomen, zag ik een groep vogels neerdalen in het slootje naast de berm. Ze liepen over het ijs naar de rand, kennelijk met de bedoeling een open plekje te vinden om te drinken. Vinken, dacht ik, maar de vogels waren groter. Op enige afstand parkeerde ik de auto in de berm en stapte uit, de camera in aanslag. Het hart van een vogelaar begint al sneller te kloppen bij het zien van een zeldzaamheid als een Zeearend, maar nu sloeg m'n hart een beetje op hol. De vogels op het ijs en hangend aan berijpte grashalmen op het schuine talud van het slootje waren geen Vinken, maar Pestvogels. De gele eindband van de staart en het rode lakvlekje op de vleugels waren duidelijk te zien.

Pestvogel in besdragende Meidoorn (foto: Hero Moorlag)

Plotseling vloog het groepje in een eik. Nu kon ik ze tellen. Negen Pestvogels, zich in alle rust poetsend. Schijnbaar hadden ze geen last van de koude wind en de lage temperatuur. Maar wat wil je. In het hoge noorden is het veel kouder. Deze vogels zijn wel wat gewend. In de eikensingel zocht ik een besdragende struik en vond een halfwas meidoorn vol donkerrode bessen. Behoedzaam liet ik me in de droge sloot naast de singel zakken. Nu maar wachten.

Negen acrobaten

Mijn geduld werd beloond. En tegen half elf kwam ook nog de zon achter de wolken

tevoorschijn. Het werd een graadje warmer, maar dat was niet aan mijn vingers te zien die zich blauw om de ijskoude camera klemden. Eerst daalt er één vogel geruisloos op de meidoorn neer. Nog geen tien seconden later zitten ze alle negen op de struik. Ik sta op drie meter van ze af en hoef nauwelijks in te zoomen. Wat een schitterende vogels zijn het. De dekveren zijn fluweelzacht beige, iets rood aangelopen. De kuif is bruiner en wat een prachtige roodbruine kleur heeft de onderstaart. Onder de witte vleugelvlek bevindt zich de knalrode lakstreep. De vleugelpunt is geel gestreept en de eindband van de staart is ook helder geel. De donkerrode ogen kijken wat streng, maar dat komt waarschijnlijk door de zwarte oogstreep. Onder de kin zijn de dekveren fluweelzwart. Bij de geringste opwindning gaat de kuif rechtop staan. De vogels hangen acrobatisch aan de takken. Met een korte ruk trekken ze een bes van een tak. Het lijkt of ze eerst niet weten wat ze ermee moeten doen. Lang houden ze de bes voorin de snavel. Bedankt, want de foto is al genomen. De bessen van meidoorn zijn misschien iets te groot voor een pestvogel. Of testen ze eerst even de hardheid, of rijpheid. In ieder geval werken ze de bes naar achteren en slikken hem met enige moeite door. Je ziet de verdikking van de keel wanneer de bes door de slokdarm gaat. Welke vogel het sein geeft, ik weet het niet. Maar plotseling vliegen ze allemaal tegelijk op en nemen hun plek weer in op een eikentak. De snelle soepele vlucht valt op. De kop gaat in de veren en verzadigd doet het groepje zowaar een dutje. Je hoort ze niet, ze letten niet op hun omgeving, alles gebeurt in volkomen rust. Totdat de grote concurrent komt.

Voedselconcurrentie

Eind januari komen Grote Lijsters uit het zuiden terug. Samen met de Heggenmus (standvogel) is de grote lijster de eerste vogel die zingt om zijn territorium af te bakenen. Je kunt de eerste Heggenmussen en Grote Lijsters nu horen. Het is begrijpelijk dat Grote Lijsters na hun lange trektocht honger hebben. Ze zoeken dan ook een struik met bessen en aan de Koemarsendijk had een Grote Lijster de meidoorn van de Pestvogels ontdekt. Hij kwam vleugelklappend en met een luid tsurrrr-tsurrrr aanvliegen. Eerst dacht ik aan een mannetje Sperwer die een pestvogel wilde verschalken, maar toen de vogel opgewonden in een eik neerdaalde, herkende ik de Grote Lijster. Hij meet 27 centimeter. Een Pestvogel oogt fors, maar is 18

centimeter. De rust onder de Pestvogels was op slag verdwenen. Ze stoven uiteen en groepeerden zich in een eik verderop. Af en toe probeerden ze wel weer op de meidoorn neer te dalen, maar werden onmiddellijk door de lijster aangevallen. Ze kregen nauwelijks gelegenheid een besje te plukken. Omdat ik in de droge sloot dichtbij de meidoorn stond, durfde de lijster niet te naderen. Maar zo gauw maar één Pestvogel het waagde in de buurt van de struik te komen, kwam de boosdoener als een Sperwer laag over de dijk aanvliegen en liet zijn felle tsurrrr horen. Weg Pestvogels. Hoe dat in de dagen erna is afgelopen, laat zich raden. De Pestvogels hebben het zekere voor het onzekere genomen en zijn doorgevlogen naar een veiliger bessenstruik. De voedselconcurrentie bleek bijna letterlijk moordend.

Bohemian waxwing

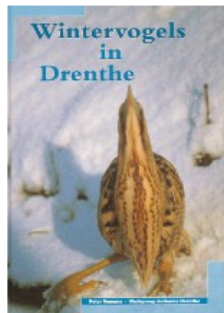
Enkele weken geleden stuurde neef Henk Moorlag uit de Yukon (bij Alaska) een foto van een groep pestvogels in zijn achtertuin. Ik vertelde hem over de invasie in ons land en dat ook ik naar deze vogels uitkeek. Wel moest ik de naam pestvogel verklaren. In de Middeleeuwen vonden net als nu invasies van pestvogels om de zes tot acht jaar plaats en meestal juist op het moment dat er pest uitbrak. De vogels kregen de schuld. Puur bijgeloof. De Engelse naam waxwing (lakvleugel) is mooier. De rode vlek op de vleugel doet denken aan de ouderwetse zegellak waarmee men vroeger een envelop sloot. In Canada komen twee soorten pestvogels voor, Cedar Waxwing en Bohemian Waxwing. De cederpestvogel mist de rode kleur op de onderstaart. De Bohemian Waxwing is algemeen op het hele noordelijk halfrond. Ze leven in open dennen- en berkenbossen in het noorden van Finland, Siberië en Canada. Hun voedsel bestaat uit zaden en in de broedtijd uit insecten, waarmee ze hun jongen voeren. Sneeuwval en strenge vorst drijven de Bohemian Waxwing naar het zuiden. Via Denemarken en Duitsland komen ze in ons land. Deze winter is er sprake van een invasie. Pestvogels zijn gezien in Almere, Assen, Groningen, Hoogeveen, Meppen en op Ameland. Let de komende maanden op besdragende struiken als meidoorn, cotoneasters en Gelderse roos. De invasie van pestvogels is nog tot begin april in volle gang.

Hero Moorlag

WAT IS DE WERKGROEP AVIFAUNA DRENTHE?

De Stichting **Werkgroep Avifauna Drenthe** is op 28 juni 1977 opgericht met als doel het organiseren en stimuleren van ornithologisch veldonderzoek voor wetenschappelijke doeleinden en ten dienste van vogel- en natuurbescherming, speciaal in de provincie Drenthe. Daarnaast is publicatie van de resultaten van het door de WAD georganiseerde en gestimuleerde onderzoek een belangrijke doelstelling en heeft de WAD de functie van SOVON-districtsraad op zich genomen.

In 1982 heeft de WAD, in samenwerking met de provincie Drenthe, het boek 'Vogels van Drenthe' uitgegeven. Met 'Broedvogels van de provincie Drenthe', in 1996, hebben WAD, SOVON en de provincie Drenthe opnieuw samengewerkt. 'Wintervogels in Drenthe', een boek over vijf jaar wintertellingen in januari (1995-1999), is de nieuwste uitgave van de WAD. Dit boek verscheen eind 2001.

De WAD biedt vogelaars de gelegenheid om in het periodiek 'Drentse Vogels' verslag te doen van hun onderzoek in Drenthe. In de loop van de jaren heeft dit blad bij vogelonderzoekers in binnen en buitenland een uitstekende reputatie opgebouwd. Iedereen die de WAD wil steunen kan dit in de eerste plaats doen door mee te werken aan de diverse vogelonderzoeken. Ook kan iedereen donateur worden voor € 12,00 per jaar (organisaties betalen € 24,00 per jaar). Donateurs ontvangen automatisch 'Drentse Vogels' na uitkomen en betaling van contributie. U kunt zich als donateur aanmelden door overmaking van het verschuldigde bedrag op bankrekening 3870292 t.n.v. Werkgroep Avifauna Drenthe te De Kiel onder vermelding van 'nieuwe donateur'. Graag gehele naam invullen (afkorting wordt niet herkend) en nieuwe donateurs ook graag adresgegevens vermelden.

BESTUURSLEDEN EN COÖRDINATOREN VAN DE

Bestuur:

Sjoerd Boonstra – voorzitter / WAD-website / Nieuwsbrief / ledenraad SOVON

Grasbeemd 19, 9403 MH Assen (tel.: 0592 – 40 91 85; e-mail: s.boonstra@hccnet.nl)

Remco Drewes – secretaris / coördinator januaritelling en BMP-E

De Hilde 44, 9472 WG Zuidlaren (tel.: 050 – 311 23 82; e-mail: r.drewes@home.nl)

Jaap Ruiter – penningmeester / coördinator ganzen- en zwanentelling

Kwekebosweg 2, 7849 TA De Kiel (tel.: 0591 – 38 20 70); e-mail: jaap-ruiter@planet.nl

Hans Olk – coördinator Drentse vogel van het jaar

Doevenkamp 32, 9401 MD Assen (tel.: 0592 – 31 53 63; e-mail: jc.olk@home.nl)

Eelke Schoppers – coördinator BSP-nb / beheer waarnemingenarchief

Entinge 21, 9472 XJ Zuidlaren (eelke.schoppers@planet.nl)

Harold Steendam

Ronkelskamp 21, 9468 EM Annen (tel.: 0592 – 27 38 45, e-mail: harold_steendam@hotmail.com)

Coördinatoren:

René Oosterhuis – coördinator midwinter watervogeltelling

Nijenoertweg 131, 9351 HR Leek (tel.: 0594 – 51 01 02, e-mail: reneoosterhuis@hetnet.nl)

Bert Versluijs – SOVON-coördinator LSB en Kolonievogels

Nijkampenweg 18, 7873 AJ Odoorn (tel.: 0591 – 51 44 88, e-mail: lsb.drenthe@sovon.nl)

SOVON, district 4, Antwoordnummer 98189, 6500 VA Nijmegen